

Kartlegging av hekkende horndykker (*Podiceps auritus*)

i Buskerud 2012

(med sammenligning av data fra 2009-2011)

Torgrim Breiehagen og Per Furuseth

Desember 2012

Sammendrag

Denne rapporten fra Naturvernforbundet i Buskerud sammenfatter en kartlegging av hekkende horndykker (*Podiceps auritus*) i Buskerud i 2012, samt en sammenligning av data fra 2009-2011. Totalt ble det funnet 5-6 hekkende par i Øvre Hallingdal, 4-5 par på Golsfjellet, Gol og 1 par i Ål kommune (6 ulike tjern). Hekketjerna er små tjern med velutviklet starrvegetasjon, i gjennomsnitt beliggende **827 moh.** (alle hekketjern) og med klekkespunktet innenfor perioden **19. juni-7.juli**. Det ble observert 5 unger totalt. En ny hekkelokalitet ble funnet i 2012 og en i 2011 og en mislykket hekking ble registrert på en annen lokalitet i 2010. Hekkefenologiske data blir presentert i rapporten, samt data fra vår- og høsttrekk. En beskrivelse av hver hekkelokalitet er gitt i rapporten. I tillegg er trusler/tiltak vurdert.

Hekkebestanden i Øvre Hallingdal synes å ha økt de siste 10-årene til omkring 5-6 par i 2012 fra 1-3 par i 2002. Ekspansjonen kan sees i sammenheng med en økende bestand i Oppland. De viktigste truslene mot hekkebestanden synes å være ulike friluftaktiviteter og fiske, spesielt i nærområdet til hyttefelt. Utfyllinger i våtmarksområder er utført og bør stoppes og holdes under oppsikt. Fiskeutsetninger er lite gunstig i fisketomme vann. Informasjon til grunn- og hytteeiere vil være gunstig tiltak. Det er ønskelig at bestandsutviklingen av horndykker følges opp de neste to årene, da en ny totalkartlegging i Norge vil bli gjort i 2014 (NOF).

Forside: Horndykker fotografert på vårtrekk i Eikredammen, Hemsedal 27.4.2012.

1-3 ind. hadde tilhold der i perioden 27-30.4.

Foto (©): Kjetil Toska

Forfattere:

Torgrim Breiehagen, E-post: tbreieha@online.no Tlf. 32 08 15 31 (p), 414 50 455 (m)
Breievegen 201, 3570 Ål.

Per Furuseh, 3577 Hovet. E-post: p-furuse@online.no Tlf. 992 61 638 (m)

Rapporten er utarbeidet for Fylkesmannen i Buskerud i samarbeid med:

Naturvernforbundet i Buskerud,
Åssideveien 525, 3322 Fiskum.
Fylkessekretær: Per Ø. Klunderud
Tlf. 32 75 05 04, e-post: pedrokl@online.no

Forord

I 2012 ble det foretatt en kartlegging av hekkebestanden av horndykker (*Podiceps auritus*) i Buskerud av Torgrim Breiehagen og Per Furuseth. I årene 2009-2011 har Per Furuseth foretatt mange registreringer i Hallingdal som også er tatt med i denne rapporten. I tillegg er alle observasjoner som er innlagt i **Artsobservasjoner for fugler (AO)** pr. 1.12.2012 vurdert og inkludert i denne rapporten (se metoder).

Fylkesmannen i Buskerud har bevilget kr. 15.000 til Naturvernforbundet i Buskerud for kartlegging av hekkeforekomsten av horndykker i fylket. Vi takker Fylkesmannen i Buskerud for økonomisk støtte til denne undersøkelsen. Steinar Stueflotten og Per Øystein Klunderud takkes også for kommentarer til artikkelen.

INNHold

Sammendrag	2
Forord	3
1. Innledning	4
2. Metoder	4
3. Kartleggingsområde	5
4. Resultater	6
4a. Vårtrekk i Hallingdal 2012.....	6
4b. Vårtrekk 2009-2012.....	6
4c. Hekkeresultater 2012 og i perioden 2009-2011	7
4d. Gol kommune: hekkelokaliteter (<i>beskrivelse, trusler, vurdering, tiltak</i>).....	8
4e. Ål kommune: hekkelokaliteter (<i>beskrivelse, trusler, vurdering, tiltak</i>).....	15
4f. Hol kommune: hekkelokalitet (<i>beskrivelse, trusler, vurdering, tiltak</i>).....	17
4g. Hekkefenologi og høsttrekk i Hallingdal.....	18
5. Diskusjon (hekkebestand, trusler/tiltak og videre kartlegging)	19
6. Referanser	20

1. Innledning

Horndykker (*Podiceps auritus*) ble klassifisert som en **truet art (EN)** på den norske rødlista i 2006 (Kålås *m.fl.* 2006). Norsk Ornitologisk Forening (NOF) gjennomførte en landsomfattende kartlegging av horndykker i Norge i 2007 (Øien *m.fl.* 2008). I denne artikkelen ble det diskutert om arten var på fremgang i Norge, spesielt i Sør-Norge. Hekkebestanden i Norge ble anslått til totalt **648-736 hekkende par**. I Buskerud ble hekkebestanden estimert til **3-7 hekkende par på 2-3 lokaliteter**. Stueflotten (2003) konkluderte i en oppsummering av artens status i fylket at den hekker fåtallig (sjelden, 2-3 par) og observeres årlig i trekktidene vår og høst. Første hekkefunn i Buskerud var **sommeren 1995**, da det ble gjort et reirfunn i Veslefjorden (770 moh.) ved Geilo, Hol kommune. Deretter ble det observert et par på Golsfjellet sommeren 2002 og to par ble funnet hekkende der i 2003 (850 moh.). I Oppland ble det i 2007 registrert 32-41 par på 26 lokaliteter og flere hekkefunn har i økende grad blitt funnet i små tjern i seterregionen og i bjørkebeltet (Øien *m.fl.* 2008). Direktoratet for naturforvaltning (DN) utarbeidet deretter en «**Handlingsplan for horndykker**» i **2009 (DN rapport 2009-7)**. **De viktigste forslagene i handlingsplanen er følgende:**

- *Ansvar for oppfølging: Fylkesmannen i Troms*
- *Etablere årlige kartlegging- og overvåkningssystem fra og med hekkesesongen 2010*
- *Stoppe/unngå utsetting av fisk (ev. fjerne fisk!)*
- *Gjøre viktige hekkevann minkfrie*
- *Infotiltak ved hekkeplassene*
- *Øke kunnskapen om overvintringsområdene*
- *Følge bestandsutviklingen i utvalgte områder*
- *Ny totalkartlegging i 2014 (NOF)*

I den nye **rødlista** for Norge i 2010 har horndykker blitt tatt ut (Kålås *mfl.* 2010), antagelig pga. at arten har hatt en oppgang i hekkebestanden, spesielt i Sør-Norge. I forbindelse med gjennomføringen av «Handlingsplanen for horndykker i Norge» søkte fylkesmann i Buskerud om midler for å kartlegge hekkebestanden i Buskerud. Naturvernforbundet i Buskerud ble tildelt midlene og det ble organisert en kartlegging av hekkeforekomsten og undersøkelse av lokalitetene i 2012 i Buskerud.

2. Metoder

Det er utarbeidet en metodisk veiledning i forbindelse «Nasjonal kartlegging av horndykker i Norge» (Anonym 2011). Metodikken er svært detaljert, men vi har i noen grad fulgt de samme prosedyrene. Vi har lagt vekt på registreringer i ungeperioden for å få et godt mål på antall par og ungeproduksjon i hekkeområdene.

De viktigste registreringsmetodene i **hekkeområdene i Buskerud i 2012** har vært:

- *Vårsjekk (registreringer på vårtrekk/par på eventuell hekkelokalitet).*
- *Registrering av hekking/hekkefenologi (observasjoner av reirbygging, reir, ruging, observasjon av unger som aldersbestemmes). Observasjoner av unger i første del av juli viste seg å være en god metode i Hallingdal. Det er verdifullt å estimere alder på ungene (grov skala) for å få hekkefenologiske data fra undersøkelsesområdet. En rugetid på 23 dager er brukt i utregningene av dato for fullagte eggkull.*
- *Sjekk av potensielle hekkelokaliteter (tjern av ulik størrelse) i utvalgte områder (tjern i bjørke- og seterregionen) i Hallingdal. Flere tjern ble sjekket på avstand med teleskop/kikkert, mange med negativt resultat.*
- *Høsttrekk (observasjoner/AO).*

Videre har vi gått gjennom «Artsobservasjoner for fugler» (AO) fra 2009 for Buskerud og vurdert disse i forhold til antall par og eventuell unger av horndykker. Dessverre er mange observasjoner på AO ikke nøyaktige nok *mht.* lokalitetsangivelse (eks. bare Golsfjellet!) og alder på fuglene/ungene. Dette har gjort at vi i liten grad har kunnet benytte disse. I noen tilfeller har vi kontaktet observatøren(e) for å få nøyaktige opplysninger, der vi har vurdert observasjonen til å være viktig for denne rapporten.

3. Kartleggingsområdet

Da hekkeområdet til horndykker i Buskerud fylke ligger i øvre del av Hallingdal, vesentlig Hol, Ål og Gol kommuner ble kartleggingen konsentrert om tjern i disse områdene i 2012.

Figur 1: Buskerud fylke.

Hallingdal består av kommunene Flå, Nes, Gol, Hemsedal, Ål og Hol.

4. Resultater

4a. Vårtrekk i Hallingdal 2012

De første horndykkere ble registrert i Eikredammen, Hemsedal **27.4**, da 2 ind. ble observert (1 ind. fotografert, **Figur 2**). Tre ind. ble registrert 29.4. Ingen andre trekkobservasjoner ble gjort i lavereliggende vann i Hallingdal denne våren, selv om våren var kald og mange høyereliggende tjern var islagt til midten av mai. I nedre delen av Buskerud ankom horndykkeren i begynnelsen av april (6.4 Fiskumvannet/AO). Et overvintrende ind. ble registrert i Nordfjorden 11.1.2012 (AO). Første registrering på en hekkelokalitet var 4.6 i Gautetjern, Golsfjellet (AO). Dette kan skyldes en sen ankomst dette året og direkte ankomst til hekkeplassene fra lavereliggende områder av fylket (eller Oppland!).

Figur 2. Horndykker (1 av 2 ind.) fotografert på vårtrekk i Eikredammen, Hemsedal 27.4.2012. Foto (©): Kjetil Toska

1-3 ind. hadde tilhold der i perioden 27-30.4. 2012 (AO)

4b. Vårtrekk 2009-2011 og ankomst hekkeplass.

Gjennomsnittlig ankomstdato på vårtrekket i Buskerud er **24.4** (23 år) ifølge Stueflotten (2012). Dette samsvarer godt med ankomstdatoene i Hallingdal (se nedenfor).

2009: 1 par observert Strandafjorden, Ål 18.4 (Per Furusest). 1 ind. Eikredammen, Hemsedal 26.4 (Stian Sannes) og 1 ind. samme sted 4.5 (Torgrim Breiehagen). 1 par med kurtise i Lite tjern ved Rv51 (845) (G1, tabell 2) 29.4 (Torgrim Breiehagen, Anne Mette Monclair *mfl.*).

2010: 1-2 ind. ble sett i Strandafjorden, Ål i perioden 2-12.5 (Per Furusest *mfl.*).

Hovsfjorden, Hol. 1 ind. observert i perioden 2-24.5 (flere observatører; LRSK Buskerud).

1 ind. i Hovsfjorden 9.5.2010. Foto (©): Per Furusest

Et par registrert i Vatsfjorden 23.5 på hekkeplass (mislykket reir to steder, samme par!) (Per Furusest *mfl.*).

2011: Observert i Lyseren, Golsfjellet 3.5 og samme dag på hekkelokaliteten G1 (Tabell 2) (Per Furusest). Også observert i Hovsfjorden, Hol 18.5 (Petter Braaten).

4c. Hekkeresultater horndykker 2012 og i perioden 2009-2011

Totalt ble det funnet **5-6 hekkende** par i øvre Hallingdal i 2012, et par i Ål kommune og 5 par, derav et par med sannsynligvis mislykket hekking i Gol kommune (Tabell 1). Det ble observert **totalt 5 unger** (4 par med en unge og et par med to unger). Dataene for ungeproduksjon i årene 2009-2011 er for usikre til at de kan bli sammenlignet med 2012, men er sannsynligvis i samme størrelsesorden (4-5 unger). Det ble funnet en ny lokalitet med hekkende horndykker på Golsfjellet (G6) i 2012 og en ny i Ål kommune (A2) i 2011 (Tabell 2). Hekketjernene er generelt små tjern som i gjennomsnitt ligger **827 moh.** (737-958 moh.) i bjørke/seterregionen med rik vegetasjon (se *lokalitetsbeskrivelsene sidene 9-18*). Stor sett er det samme tjernet som benyttes hvert år som hekkested, men det er flere tjern som ikke er sjekket hvert år siden 2009.

Tabell 1. Hekkende horndykkerpar og antall unger observert i 2012 i Øvre Hallingdal.

Kommune	Hekkende par	Antall unger	Unger pr. par
Gol	5 par (en hekking sannsynligvis mislykket)	5 (4 kull)	1,1,1 og 2
Ål	1 par	1 (1 kull)	1

Tabell 2. Hekkende horndykker par på ulike lokaliteter i perioden 2009-2012 i Gol og Ål kommune, samt første hekkefunn i Buskerud (Hol i 1995, mislykket). Strek betyr at lokaliteten er sjekket.

Kommune	Lokalitet*	moh.	2012	2011	2010	2009
Gol	G1: Lite tjern ved Rv51 (845 moh., det største)	845	1 par	1 par	1 par	1 par
Gol	G2: Lite tjern ved Rv51 (851 moh., det vesle)	851	—	—	1 par	—
Gol	G3: Raudbekktjernet (Brennflæi Naturreservat)	855	1 par	1 par	1 par	1 par
Gol	G4: Gautetjernet (Brennflæi Naturreservat)	855	(1 par!)	1 par	1 par	—
Gol	G5: Drammedalshølen	797	1 par		1 par	
Gol	G6: Øvre Fesheimtjernet	776	1 par			
Ål	A1: Vatsfjorden	737	—	—	1 par	—
Ål	A2: Torkjellsettjørni	958	1 par	1 par		
Hol	H1: Veslefjorden (1995)	770	—	—	—	—
Totalt: Hallingdal		827 Gj.snitt	∑ 6 par	∑ 4 par	∑ 5 par	Ufullstendige data

***Tillegg:**

a) **Metubba** (851 moh.), Golsfjellet syd. Sannsynlig hekkelokalitet, men ikke bevis på konkret hekking. Ingen par observert i 2012.

b) **Tubbetjernet** (843 moh.), Golsfjellet syd. Sannsynlig hekkelokalitet, men ikke bevis på konkret hekking. To små tjern NØ for Tubbetjernet ved Rv51 som er uten navn er hekkelokaliteter, G1 og G2, se tabell 2).

c) **Attjern, Hemsedal.** Et ind. sett 2.6.1994 (Bent Fjeldheim, K. E. Langehaug). Lokaliteten er ikke sjekket senere. Bør sjekkes i hekkesesongen.

4d. Gol kommune: beskrivelse av hekkelokaliteter (trusler/vurdering/tiltak):

G1: Lite tjern ved Rv51: 845 moh., (det største) (tjernet til høyre på bildet)

Foto (©):Torgrim Breiehagen

Beskrivelse: tjernet ligger SØ for Rv51 med større myrområder rundt.

Hekking: årlige hekkinger (1 par) i perioden 2009-2012

2012: 1 unge (*ca. 15 dager*) 11.7. (Torgrim Breiehagen). 1 ungfugl 30.8 (Arild Gauteplass). Ingen 12.9 (TB).

2011: 1 par 3.5 (Per Furusest), 1 ad. 22.6. (Rune Solvang, Vera Kristensen), 1 ungfugl 17.7 (Steinar Stueflotten)

2010: 1 par 19.5 (Torgrim Breiehagen), rugende 23.-26.5 (Ingvar Måge *mfl.*), 1 ad og 2 ungfugl 13.8 (Arild Espelien, Ingvild Espelien).

2009: 1 par med kurtise 28.4 og 1 unge (*ca. 14 dager*) 11.7, 1 ungfugl og 1 ad 9.8 (Torgrim Breiehagen, Anne Mette Monclair).

Trusler: skjemmede utfylling i myrområdet ved Rv51 som ikke bør utvides.

Fiskearter: ukjent. Ingen fiskeaktiviteter sett.

Predatorer: kråke og ravn observert.

Vurdering: informasjon om fiske mangler, men ingen synlige aktivitet (båt, stangfiske *etc.*). Utfyllingen ved Rv51 er skjemmende og bør ikke utvides.

Tiltak: generell INFO. Grunneieren til utfyllingen må kontaktes.

4d. Gol kommune: beskrivelse av hekkelokaliteter (trusler/vurdering/tiltak):

G2: Lite tjern ved Rv51: 851 moh. (det vesle)

Foto (©):Torgrim Breiehagen 12.7.2012 Horndykkerpar våren 2010. Foto (©): Per Furuseth

Hekking 2010: sannsynligvis vellykket hekking. Dette er eneste kjente hekkefunn av horndykker i vannet.

Beskrivelse: tjernet ligger SØ for Rv51. Ved veien ligger en skjemmende utfylling i myrområdet (bildet til venstre), brukt til vedkapping og lagring av ved.

Fin utkikksplass for observasjoner!

Tjernet benyttes mye som næringssøksområde for vade- og andefugl. Sannsynlig også viktig hekkeplass for flere vadefuglarter og noen andefuglearter, men dette er lite dokumentert med konkrete hekkefunn.

Trusler: samme som **G1**, men en skjemmede utfylling i myrområdet ved Rv51 som ikke bør utvides.

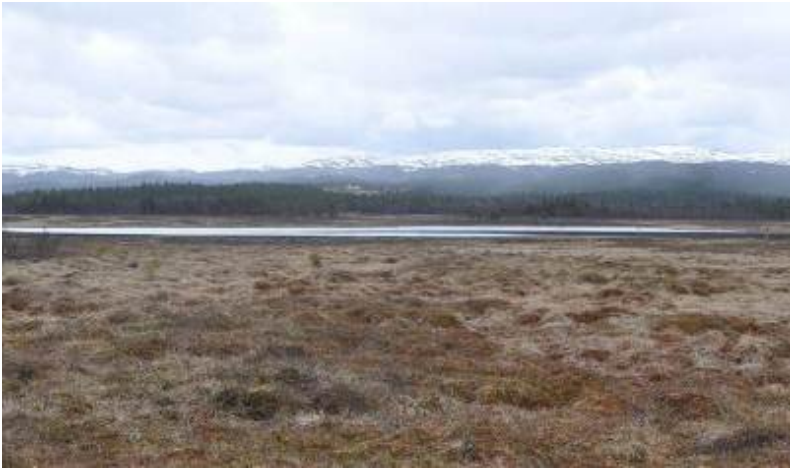
Fiskearter: ukjent. Ingen fiskeaktiviteter sett. Predatorer: kråke og ravn observert.

Vurdering: informasjon om fiske mangler, men ingen synlige aktivitet (båt, stangfiske etc.) har blitt observert.

Tiltak: generell INFO. Grunneieren til utfyllingen må kontaktes.

4d. Gol kommune: beskrivelse av hekkelokaliteter (trusler/vurdering/tiltak):

G3: Raudbekktjernet: 851 moh. (Brennflæi Naturreservat)

Horndykker 26.5.2010.

Foto (©): Per Furueth

Hekking: 1 par hekket årlig i 2012-2009 (se tabell 2, side 8).

1 par observert 15.6. 2002 (Stian Sannes). Første hekking registrert i 2003: 1 par med 2 unger 30.6. (Rune Solvang), paret sett i perioden 29.5-4.6 (Stian Sannes). 1 par med **3** større unger 16.7.2005 (Stian Sannes).

2012: 1 adult med 1 unge (ca. 5d.) 11.7. Ingen fugler sett 12.9.

2011: 1 par med 2 unger 24.6.

2010: 1 par (reirbygging 26.5, 3 ind. 10.7.).

2009: 1 par med 1 unge 29.6.

Beskrivelse: tjernet ligger innenfor Brennflæi Naturreservat og tjernet er dermed beskyttet til en viss grad.

Trusler: ingen kjente

Vurdering: lokaliteten ligger beskyttet i Brennflæi Naturreservat. Hetttemåkekoloni i 2003 (Stueflotten 2012)

Fiske: informasjon om fiske mangler, men ingen synlige aktivitet som båt, stangfiske etc. har blitt observert.

Predatorer: ingen registrert

Tiltak: generell INFO.

4d. Gol kommune: beskrivelse av hekkelokaliteter (trusler/vurdering/tiltak):

G4: Gautetjernet: 855 moh.

Foto (©): Per Furuseth

Hekking: 1 par i 2012 -2010
(se tabell 2, side 8).

2012: sannsynligvis mislykket hekking. 1 par observert 4.6.

2011: 1 par 3.6.

2010: 1 par (reir og 1 unge).

Ikke hekking i 2009, men 1 par med 1 unge i 2008 (Nils Bjørn Vistad).

Beskrivelse: ligger innenfor Brennflæi Naturreservat og tjernet er dermed beskyttet til en viss grad.

Trusler: friluftaktiviteter fra hytteområdet sør/vest for tjernet og hogst.

I 2010 ble det foretatt hogst av bjørk til ved i området mellom hytten og tjernet i selve hekketiden. Det gjorde sitt til at første hekkforsøk ble mislykket, men paret fikk fram unger i andre forsøk. En tranehekking ble mislykket trolig også på grunn av denne aktiviteten. Hogsten har og gjort sitt til at området er åpnet mer mot hyttene.

Fiskearter: ukjent. Ingen fiskeaktiviteter sett.

Ingen predatorer sett.

Vurdering: vedhogst i nærheten av tjernet bør foretas om høsten/vinteren. Hogstfeltene bør ikke åpnes mot hyttefeltene. Friluftaktiviteter i nærheten av hyttefeltet kan også være forstyrrende i hekketiden.

Tiltak: generell INFO. Begrense hogst i nærområdet til tjernet.

4d. Gol kommune: beskrivelse av hekkelokaliteter (trusler/vurdering/tiltak):

G5: Drammedalshølen: 797 moh.

Horndykker med 1 unge (ca. 5-6 d.) 6.7.2012.

Foto (©): Per Furuseth

Hekking: 1 par i 2012 og 2010 (1 unge) (se tabell 2, side 7). Først registrert i 2003 (1 par 24.6.) (Rune Solvang). 1 par også i 2005 (29.5) (Stian Sannes)

2012: 1 par med en unge (ca. 5-6 dager) 6/7, (Per Furuseth). Se foto til venstre.

Beskrivelse: lite tjern med myrområder rundt. Sannsynlig hekkeplass for horndykker i flere år, men kontinuerlige data mangler. Området er også viktig for flere andre arter av våtmarksfugler. De senere årene er det funnet hekking av brunnakke, stjertand og trane her. I juli 1994 var det en koloni av hettemåker i dette tjernet (Per Furuseth).

Trusler: lokaliteten ligger noe skjermet fra hyttene i området, men det er nå godkjent et hyttefelt sør/vest for området. Aktiviteter her bør følges opp.

Fiskearter: ukjent. Ingen fiskeaktiviteter sett. Ingen predatorer sett.

Vurdering: viktig våtmarksområde. Fritidsaktiviteter fra hytteområdene kan være en trussel. Ingen synlig fiskeaktivitet, men data mangler.

Tiltak: generell INFO.

Tre horndykkere i Drammedalshølen 17.6.2007.

Foto (©): Per Furuseth

4d. Gol kommune: beskrivelse av hekkelokaliteter (trusler/vurdering/tiltak):

G6: Øvre Fesheimtjernet: 776 moh.

Foto (©): Per Furuseth

Ny hekkelokalitet 2012:

Hekking: 1 par.

1 par med 2 unger 12.7 (ca. 14 dager) (Per Furuseth mfl.).

Foto (©): Per Furuseth

Beskrivelse: sterkt gjengrodd tjern med takrør (sjelden i Hallingdal) som dominerer i den sørøstlige delen.

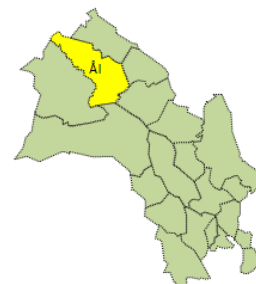
Trusler: lokaliteten ligger skjermet til, et stykke fra skogsbilvei og med myrlendt område rundt
Fiskearter: ukjent.

Ingen predatorer sett.

Vurdering: ingen identifiserbare trusler, men en bør innhente mer data om fiskeaktivitet og fiskearter. Ingen planlagte hyttefelt.

Tiltak: generell INFO

4e. Ål kommune: beskrivelse av hekkelokaliteter (trusler/vurdering/tiltak):

A1: Vatsfjorden: 737 moh.

Fjellheim våtmarksområde, Vatsfjorden 20.6.2009.

Foto (©): Torgrim Breiehagen

Ny hekkelokalitet i 2010.

Første hekkefunn i Ål kommune:

1 par med reirbygging 23.5 like ved en bebodd hytte ved Fjellheim våtmarksområde. Paret flyttet snart og startet reirbygging i innløpsdeltaet, men gav snart opp (Per Furusest). Sannsynlig årsak til dette var antagelig fiskeaktivitet og båtplasser i innløpsoset. Sist sett 29.5. Dette var sannsynligvis samme par, men interessant nok ble 2 par observert 23.5 i Vatsfjorden (AO)

Ingen registreringer av horndykker ble gjort i 2011 eller 2012.

Beskrivelse: Fjellheim våtmarksområde ligger på nordsiden av Vatsfjorden. Verdifullt våtmarksområde hvor det sannsynligvis hekker flere vadefuglarter som rødstilk, grønnstilk og svømmesnipe, samt flere andefuglarter som stokkand, krikand og toppand. Området har grodd igjen i de siste årene i større grad, sannsynligvis pga. næringstilførsel fra landbruket. En skjemmende steinutfylling av nyere dato er anlagt langs østsiden av hele våtmarksområdet.

I innløpsoset er noe fiskeaktivitet fra land (fluefiske) og aktivitet med båter (garnfiske).

Trusler: Friluftaktiviteter i forbindelse med nærliggende hytte, fiskeaktivitet (fluefiske, garnfiske) i Vatsfjorden.

Fiskearter: ørret og ørekyte. Predatorer: kråke, skjære og ravn observert.

Vurdering: ferdsel og fiske i området kan være forstyrrende. Utfylling langs den ene kanten mot det uberørte våtmarksområdet må stoppes. Området bør fredes (våtmark).

Tiltak: generell INFO. Kommunen bør kontakte grunneierne som grenser til Fjellheim våtmarksområde for å hindre mer utfylling i våtmarkslokaliteten/hindre avrenning fra jordbruket. Området bør vurderes for fredning (våtmark).

4e. Ål kommune: beskrivelse av hekkelokaliteter (trusler/vurdering/tiltak):

A2: Torkjellsettjørne: 958 moh.

Torkjellsettjørne 12.7.2012 mot S. Foto (©): Torgrim Breiehagen

Ny hekkelokalitet i 2011: 1 par med 2 unger (nesten flyvedyktige!) 22.7 (Torgrim Breiehagen & Anne Mette Monclair).

Sannsynligvis ny hekkelokalitet, men ikke undersøkt siden 1990-tallet (Per Furuseth *mfl.*).

2012: 1 par med 1 unge (*ca.* 7-8 d.) 12.7 (Torgrim Breiehagen). Ingen horndykkere sett 24.8 (trukket vekk for høsten).

En hekkemåkekoloni på 10 par hekket i tjernet (9 unger sett). Ikke registrert hettemåker i 2011.

Beskrivelse: tjernet ligger sør for en større setervoll med noen gamle hus og 1-2 hytter. Sauer på beite. Godt utviklet sivvegetasjon, spesielt i den sørlige delen. Noen små øyer (hekkeplass for hettemåke). Sannsynlig hekkeplass for flere ande- og vadefuglarter. Horndykkeren kan ha en fordel av hekkende vadefugler som rødstilk og hettemåker i tjernet (predatorvern).

Fiskearter: ingen vak sett. Ørret ble satt ut i tjernet omkring 2006, men døde ut pga. av tjernet er for grunt (*pers. medd.* Bjørn Andersen).

Trusler: friluftaktiviteter i forbindelse med nærliggende hytte, men hytta var ikke besøkt siden påske ved befaringen. Utsetting av ørret.

Fiskearter: ørret. Predatorer: ravn observert.

Vurdering: tjernet ligger skjermet for friluftaktiviteter. Ingen fiskeutsettinger bør foretas pga. mulig næringskonkurrans med horndykker (større vanninsekter).

Tiltak: generell INFO. Fiskeutsetting bør ikke foretas, info til grunneiere/fiskeforeninger.

4f. Hol kommune: beskrivelse av hekkelokaliteter (trusler/vurdering/tiltak):

H1: Veslefjorden: 770 moh.

1995: Hekking. Første hekkefunn i Buskerud i Veslefjorden (770 moh.) ved Geilo 4.6-17.7 (Stueflotten 2003). Et par bygget reir to ganger. Oppdaget 4.6 (reirbygging), 2 egg 8-14.6, forlatt 16.6. Nytt reir med 1 egg 19.6. Ruget 23.6, forlatt 17.7 (Lars Egil Furuseth *mfl*). Potensielt hekkeområde. Ingen nye hekkefunn i senere år, men flere observasjoner av horndykker er gjort, også i Slåttehølen Ø for Veslefjorden (se nedenfor) og Ustedalsfjorden (se side 18).

Horndykker på reir i **Veslefjorden** 1995. Foto (©): Lars Egil Furuseth

Beskrivelse: Veslefjorden ligger SV for Geilo. Sparsom starrvegetasjon, men likevel bygget horndykkeren reir der i 1995 (se bildet til venstre).

Gangveg er bygget langs hele fjorden på sørsiden.

Observasjoner: 1. ind. i Veslefjorden 8.5 (Per Furuseth), trolig samme ind. i Slåttehølen 14.5. 2007 (Tom Furuseth).

Trusler: friluftaktiviteter i forbindelse med hyttebebyggelse og tursti langs hele fjorden.

Fiskearter: ørret og ørekyte.

Vurdering: friluftaktiviteter og fiske kan virke forstyrrende. Ørekyte kan være gunstig som næring for horndykker.

Tiltak: generell INFO.

4g. Hekkefenologi og høsttrekk av horndykker i Hallingdal.

Ved aldersbestemmelse av unger i de ulike horndykkerkullene i 2012 ligger klekketidspunktet innenfor perioden **19. juni-7.juli** (variasjon 18 dager, gjennomsnitt 30. juni). Lokalitet **G1 (Gol)** skilte seg ut med tidlig klekking (ca. 19. juni), 10 dager før neste tjern, de andre var relativt synkrone. Rugetiden hos horndykker er på ca. 22-25 dager (*DN rapport 2009-7*). Dette tilsier at de fleste kullene ble fullagt primo juni, med unntak av G1 (slutten av mai). Da reiret bygges 4-7 dager før egglegging, enkelte ganger også raskere (*DN rapport 2009-7*), tyder dette på at de fleste parene har ankommet hekkeområdene i midten av mai eller litt før avhengig av isfrie tjern. Mai 2012 var kald med islagte vann i primo mai, noe som kan ha forsinket hekkesesongen.

Bare ungekull på 1 og 2 har blitt observert i perioden 2009-2012. Et kull på 3 store unger ble imidlertid observert i Raudbekktjernet 16.7.2005 (Stian Sannes). Det er usikkert om ungene blir delt mellom kjønnene *mht.* ungepass, men ofte sees bare en av foreldrene sammen med ungen(e) ved sjekk av hekkelokalitetene. Derfor er det viktig å bruke god tid ved besøk ved gjengrodde tjern.

Foreldrene forlater hekkeplassen sannsynligvis i slutten av juli/primo august, men dette er vanskelig å registrere! Et ind. med 1 unge (1K) ble observert i **G1** 9.8. 2009 og et par med 2 unger (1K) samme sted 13.8. 2010 (AO). En ungfugl (1K) ble også observert på lokalitet **G1** 30.8.2012 (Arild Gauteplass, Hege Kvarstein Gauteplass). Det ble ikke registrert noen horndykkere i Torkjellsettjørni, Ål 24.8 eller på de sentrale hekkelokaliteter på Golsfjellet 12.9 (TB), noe som viser at hekkelokalitetene blir forlatt ultimo august.

På høsttrekk er det bare registrert en horndykker i Hallingdal. En ungfugl (1K) ble observert i Ustedalsfjorden, Hol i perioden 26.9-10.10 2012 (Arild Gauteplass *mfl.*). Fuglen spiste små fisk (ørekyte!) og fjær fra vannoverflaten! Bildet under viser også at ungfugler har noe av ungedrakten igjen og dette tyder på ungen er klekket sent sesongen (omlagt kull, kanskje klekket i nærområdet!).

Horndykker 1K (ungfugl) i Ustedalsfjorden ved Geilo 26.09.12. Foto (©): Arild Gauteplass

5. Diskusjon

a) **Hekkebestand:** i denne kartleggingen av hekkende horndykker i Buskerud ble det **funnet 5-6 hekkende par i Øvre Hallingdal**, 4-5 par på Golsfjellet, Gol og 1 par i Ål kommune. Fuglene ankom sannsynligvis hekkeplassene sent i 2012 pga. en kald mai. 1-3 horndykkere ble registrert i Eikredammen, Hemsedal noen dager slutten av april. Imidlertid ble ingen sett i lavereliggende områder i Hallingdal denne våren, noe som indikerer at de fleste kan ha kommet rett inn på hekkeplassene i siste halvdel av mai. Klekkespunktet for 5 kull var innenfor perioden **19.juni-7.juli** (egglegging primo juni). De fleste kullene ble klekket i siste delen av denne perioden, *dvs.* relativt synkront med unntak av et tidlig kull på lokalitet G1, Gol. Ingen omlagte kull ble registrert.

Ingen adulte horndykkere ble sett på hekkelokaliteter primo september. En ungfugl ble observert i Ustedalsfjorden ved Geilo i perioden 26.9-10.10. Dette kan være en fugl på trekk eller en lokal fugl som er klekket sent!

Første hekkefunn (mislykket) i Hallingdal var i Veslefjorden ved Geilo i 1995 (Stueflotten 2003). Horndykkeren synes å ha etablert en fast hekkebestand på Golsfjellet fra 2002 med 1-3 hekkende par de i de neste årene (Stueflotten 2003). Frem til 2012 synes det å ha vært en svak økning mot 4-5 hekkende par på Golsfjellet, alle syd for Rv51. Det er også interessant at arten har etablert seg som hekkefugl i Ål kommune i 2011 etter et mislykket forsøk i 2010 på en annen lokalitet. Dette tyder på at arten kommer til å etablere en fast hekkebestand i kommunen. Interessant i denne sammenhengen er at arten viser en sterk fremgang Oppland, spesielt i bjørke/seterregionen (Øien *mfl.* 2008). Observasjoner siste året på artsobservasjoner (AO) tyder på fortsatt ekspansjon i dette fylket. Dette samsvarer i stor grad med hekketjernene i Hallingdal som ligger i gjennomsnitt **827 moh.** Tjernene i Hallingdal er generelt små og relativt vegetasjonsrike (gjenvokst) og i mindre grad typiske fisketjern (ørret).

b) Trusler/tiltak: flere av hekketjernene ligger i freda naturreservat eller i skjerma omgivelser (myrområder rundt) og lokalitetene er dermed ikke truet direkte. Nye hyttefelt bør helst ikke etableres i nærområdene. Ulike friluftaktiviteter inkludert fiske kan virke forstyrrende tidlig i hekkesesongen. Utsetting av ørret i fisketomme vann bør unngås (eks. lokalitet A1, Ål). Hogst i nærområdene bør foretas om høsten/vinteren. Generelt vil **infotiltak** ovenfor grunneiere og fiskeforeninger være viktig, samt at utfyllinger i våtmarksområder må holdes under oppsikt/stoppes (kontakt med grunneiere og info). Eggpredatorer som kråke og ravn kan være en potensiell trussel. Det er også interessant at en av lokalitetene har en nyetablert hettemåkekoloni i tjernet. Hettemåke og vadefugler som rødstilk fungerer ofte som en paraplyarter som varsler/jager vekk predatorer. Dette kan være gunstig for horndykkerne i hekketiden også.

c) Videre kartlegging: horndykkerlokalitetene bør følges opp de nærmeste årene. Det er naturlig at det foretas en god kartlegging i **2014**, da arten skal kartlegges i Norge i regi av NOF. Denne undersøkelsen vil danne et godt grunnlag for å følge bestandsutviklingen av horndykker videre i fylket.

6: Referanser

- Anonym 2011.** Methology for national horned grebe monitoring. Stensil 5 sider.
- Direktoratet for naturforvaltning 2009.** *Handlingsplan for horndykker Podiceps auritus. Rapport 2009-7.*
- Kålås, J. A., Viken, Å. & Bakken, T. (red.) 2006.** *Norsk Rødliste 2006 - 2006 Norwegian Red List.*
Artsdatabanken, Norge.
- Kålås J. A, Viken, Å, Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010.** *Norsk rødliste for arter. Artsdatabanken, Norge.*
- Stueflotten, S. 2003.** *Dykkere i Buskerud. Buskskvetten 16.*
<http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2003/Dykkere%20i%20Buskerud.pdf>, 3 s.
- Stueflotten, S. 2012.** *Sjeldne fugler i Buskerud 2011. Buskskvetten 27.*
<http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2011/LRSK-aarsrapport-2010.pdf>, 31 s.
- Stueflotten, S. 2012.** *Hettemåka i Buskerud – Årets fugl 2012. Buskskvetten 28.*
<http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2012/Hettemaaka-i-Buskerud.pdf>, 10 s.
- Øien, I.J., Aarvak, T. & Reinsborg, T. 2008.** *Horndykkeren i Norge - en truet art på frammarsj? Vår Fuglefauna: 31: 20-27.*